

A M. KIR. HONVÉDSÉG FELDERÍTŐ RENDSZERÉNEK ALAKULÁSA AZ ELMÉLET ÉS A GYAKORLAT TÜKRÉBEN, 1938–1940

A harmincas évek közepén már több esemény jelezte, hogy egyre fokozódó háborús készülődés vette kezdetét Európában, és ennek várható hatásai Magyarországot is érinthetik. Ezt a hangulatot csak alátámasztotta Rátz Jenő altábornagynak a Honvéd Vezérkar főnökének 1936-os kijelentése, aki arra a következtetésre jutott, hogy az európai fegyverkezés ütemét figyelembe véve 1940 körül háború lesz, és abból Magyarország területi elhelyezkedése miatt, nem tud majd kimaradni. Sürgetővé vált tehát a hadsereg fejlesztése, de az anyagi gondok gátat szabtak minden elgondolásnak.

Az 1938-as esztendő azonban a honvédség tekintetében mégis vízvázasztó lett. Teret kaphatott végre egy kézzel fogható hadseregfejlesztési elgondolás, amely a HUBA fedőnevet viselte. Röder Vilmos honvédelmi miniszter már 1938. február 3-án ismertette a Huba hadrend tervezetét. Ennek értelmében a honvédségnek 1942-ben:

- 25 könnyű gyaloghadosztályból,
- 1 lovashadosztályból,
- 2 páncélosadosztályból,
- 1 hegyidandárból,
- 1 határvadászdandárból,
- 1 folyam dandárból,
- 2 repülődandárból (28 harci és 10 felderítőszázad) kellett állnia.

A hadrend az egyvonalas felriasztás alapján épült fel, és az ország egyszeri maximális erő kifejtését vette alapul, mind az emberanyag kihasználása, mind pedig anyagi vonatkozásban. Végcélként egy 107 000 fős békelétszámú, 3 hadsereg és 7 hadtestre tagozódó, 21 hadosztályból, 2 gyors- és 2 lovashadosztályból, 1 repülőhadosztályból, 3 hadosztály erejű határbiztosító erőből és a vezérkarközvetlenekből álló erő szerepelt.

A Huba hadrend a maga nemében nem volt újdonság. A Korona Tanács már 1932. október 24-én elfogadta az ún. Előd III. hadseregfejlesztési programot, amely alapvetően megegyezett a Hubával, de a megvalósítás háttere akkor még hiányzott.

1938. március 5-én Darányi Kálmán miniszterelnök Győrben hivatalosan is ismertette az egymilliárd pengős hadfelszerelési programot. Ebből 600 milliót közvetlenül a hadsereg, 400 milliót pedig az ország védelmi felkészítésére terveztek felhasználni. A program változatlan formában az 1938. évi XX. törvénycikkben jelent meg június 2-án.

A Honvédelmi Minisztériumon belül történt átszervezés alapján március 15-ével a magyar királyi honvéd vezérkar főnöke irodáinak elnevezését, a rejtés miatt eddig használt HM VI. osztályról, hivatalosan is Vezérkarfőnökségre változtatták. Ettől kezdve, a honvédség szakmai vezető szerve, a vezérkar eredeti elnevezéssel szerepelt.¹

¹ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) VKF 1938. 2210/eln. 1. o. A Honvédelmi Minisztérium átszervezése.

Szervezeti változások és elgondolások

Az 1938-as esztendő a felderítés tekintetében is meghatározó lett. 1938. február elsején, igaz tervezetként, hatályba lépett az új Harcászati Szabályzat. Egyidejűleg hatályát veszítette az 500/Elnökség 1924. szám alatt kiadott régi Harcászati Szabályzat I. és II. része.

Az új szabályzat a felderítés tekintetében több jelentős változást hozott. A távol- és közelfelderítést felváltotta a hadászati- és harcászati felderítés, mint új kategória, továbbá részletesen szabályozták a felderítés végrehajtásának, a különleges terepen történő felderítésnek és a szemrevételezésnek a kérdését. A felderítési nemeket sokkal tömörebben tárgyalta az új szabályzat, mint elődje, és nem bontotta külön részre a légi, illetve a földi felderítést, hanem azt egységes működésében vizsgálta. Az eddigi fejlesztések és a még folyamatban lévő fejlesztési tervek hatására már megjelentek az új szervezetek (gépkocsizó seregtestek, gyorscsapatok), amelyekről azt várták, hogy döntő hatással legyenek a felderítési feladatok végrehajtására is.

A felderítési adatok ilyen jellegű felosztása jobban szolgálta az adatok gyűjtésének, feldolgozásának és felhasználásának rendjét, a gyakorlatban azonban továbbra is elkülönült a földi és a légi rész. A téma feldolgozása során ezért – a jobb érthetőség kedvéért is – a már alkalmazott felosztásnál maradtam.

A hadászati felderítés

A földi hadászati felderítésnek a hadászati elhatározáshoz kellett adatokat szolgáltatnia. Feladatát tekintve az ellenség mozgósításával és felvonulásával kapcsolatos csapatmozdulatokat, repülőtereket, állandó és tábori erődítéseket kellett figyelemmel kísérnie. A már felvonult ellenség vonatkozásában, annak helyzetét, szárnyait, az egyes csoportjai közötti hézagokat, csapatszállításokat kellett felderítenie.²

A feladatokat a légi és földi felderítés eszközei egymást kiegészítve oldották meg, de a súly rendszerint a légi felderítésen volt. A légi hadászati felderítést a három-, esetleg többüléses, kétmotoros, több fényképező felszereléssel, rádióval és rádió-iránymérővel ellátott, nagy működési sugarú és nagy csúcsmagasságú távolfelderítő repülőgépekkel végezték.³ A földi erőknél továbbra is számoltak a sereglovassággal, amely mellett a már említett gépkocsizó seregtestek, illetve gyorscsapatok jöttek még számításba.

Az 1938-ban megjelenő szabályzat sokkal kevésbé mozgatta meg az új elgondolások, a lehetséges változatok támogatóit és képviselőit, mint az előző. A szabályzatra épülő vezetési és parancsadási segédlet jelent meg először, amely végeredményben rövidített formában tárgyalta az új szabályzatot, a lényegét megragadva és kiemelve, de nem tartalmazott változatokat sem az erők, sem pedig az eszközök tekintetében.⁴ A kiképzési seregtestek az adott fegyvernemre vonatkozólag dolgozták fel a szabályzat előírásait, hoz-

² Harcászati Szabályzat. (H. Sz.) I. rész. Harcászati elvek. II. fejezet: A felderítés. A m. kir. Honvédelmi Minisztérium kiadványa, Budapest, 1938. 39. o.

³ Repülő Szabályzat. 2. füzet: A repülőfelderítés. Budapest, 1941. 47. o.

⁴ Vezetés és parancsadási segédlet. (Az új H. Sz. alapján összeállította vitéz Gát földi Egon ezredes.) Szege, 1938. 10–15. o.

zátéve a fegyvernemi sajátosságokat és lehetőségeket. A lovasságnál például rajtól felfelé részletesen meghatározták a felderítéssel kapcsolatos feladatokat. A rajnak a felderítő járőr feladatait kellett elsajátítania. Ezen belül tisztázták a járőr (járőrparancsnok) felszerelését, feladatát. Először tértek ki az indulás előtti feladatokra, amelyek a következők voltak:

- felszerelés ellenőrzése;
- ember, ló állapota;
- parancsnokhelyettes kijelölése, az állomány tájékoztatása;
- térkép (vázlat) tanulmányozása;
- éllovasok kijelölése;
- figyelés megszervezése menet alatt;
- ismertetőjelek;
- hírvívő lovasok eligazítása.

A feladat végrehajtása során az ellenség erejének, fegyvernemének, összetételének, csoportosításának, biztosító rendszerének, szárnyainak, tevékenységének megállapítása mellett külön kitértek a végrehajtás módjára is. Pontosabban meghatározták a járőr jelentésének tartalmát. Ezek szerint jelenteni kellett:

- az észlelés idejét;
- a járőr álláspontját;
- mikor, hol és milyen erejű ellenség mutatkozott és mit csinál;
- mi a járőr további szándéka.

Ha nem maga derített fel, jelenteni kellett annak forrását is (lakosság kikérdezése stb.). Minden esetben jelenteni kellett az ellenséggel való első találkozást.⁵

A gyorsfegyvernem számára kiadott kiképzési segédlet foglalkozott az összes felderítési nemi és ezen belül a fegyvernem feladatával a felderítés területén. A felderítőzászlóalj, mint a páncélosadosztály közvetlen alakulatát, a felderítés gyors és nagy mélységben alkalmazható eszközeként tárgyalta. A zászlóalj zászlóaljtorzsból, árkász- és távbeszélőszakaszból, páncéltörő századból, 1-2 páncélgépkocsi-századból, 1 páncélos lövész századból, 1 motorkerékpáros lövész századból és a zászlóaljvonatból szerveződött. Ezen belül a páncélgépkocsi-század a századtörzsből, a századvonatból és három páncélgépkocsi-szakaszból, a szakaszok egy parancsnoki járműből és két páncélgépkocsi-rajból álltak. A rajt, mint legkisebb szervezési egységet két páncélgépkocsi alkotta.⁶

A felderítés kérdésének vizsgálata a továbbiakban is szinte mindennapos kérdés volt. Ismét előtérbe került a sereglovasság kérdése, amely a vélemények szerint egyre többször juthat olyan helyzetbe, hogy feladatát egymaga nem tudja megoldani. Ezért gondolkodtak a megerősítők mennyiségén és minőségén is, továbbá más országok hadseregeinek álláspontját is figyelembe vették. Az első időszakban minden esetben csak a francia példát tekintették útmutatónak, később a francia mellett a cseh és főleg a német elgondolásokat elemezték, és lényegében három lehetőséget tártak föl:

⁵ Lovassági kiképzési segédlet I. rész: A lovas raj. Budapest, 1941. 202–207. o.

⁶ Kiképzési segédlet. A gyorsfegyvernem számára. Felderítés. Budapest, 1941. 53–55. és 83–84. o.

a) az első megtartotta volna a sereglovasságot, és azt esetenként, az adódó feladatokhoz képest erősítették volna meg;

b) a második már nem tulajdonított különösebb fontosságot a sereglovasságnak, de azért teljességében nem vetette azt el, hanem már békében motorizált alakulatokat szerveztek hozzá, hogy abból megfelelően begyakorolt felderítő test legyen;

c) a harmadik pedig a sereglovasságot már szükségtelennek tartotta, nem értett egyet a vegyes szervezéssel sem, hanem a hadászati földi felderítés végrehajtására tisztán motorizált páncélos felderítő testeket javasolt.

Ez utóbbi elgondolás Heinz Guderian (1888–1954) tábornoktól származott, aki különösen gyors, mozgékony és könnyen vezethető egységeket részesítette előnyben nagy akciósgúrával és jó híradóeszközökkel. Szerinte a földi felderítés legmodernebb eszköze a nehéz, kutató-páncélgépkocsi (*schwere Panzerspähwagen*) lehetne, amely bármilyen nehéz terepen végrehajthatja feladatát. Ezeket a páncélgépkocsikat motorizált gyalogsággal, nehézfegyverekkel és műszaki csapatokkal megerősítve felderítő csoportba szervezte összefogni. Egy felderítő osztag 2-3 kutatópáncélgépkocsi-századból, minden század 9-12 páncélgépkocsiból állt volna, és motorizált gyalogság, könnyűlövegek, modern oldalkocsis motorkerékpáros alakulatok és motorizált műszaki erők egészítették volna ki.⁷

Ennek hatására a megbízott magyar szakemberek a saját lehetőségek figyelembevételével próbálták a legmegfelelőbb összetételű osztagokat összeállítani. A lovas elemekből álló felderítőosztag összetételét a következőképpen tervezték:

egy parancsnok (lovasszázad parancsnoka);

harcos rész: egy lovasszázad,
egy lovas-géppuskás szakasz és egy-két páncélgépkocsi szakasz;

híradó és
összekötő

eszközök: rádióállomás (esetleg több), látjelek, fényjelzők,
2-3 motorkerékpáros, esetleg postagalambok;

ütközetvonal.⁸

A motorizált részekből álló felderítőosztag a következőképpen szerveződhetett:

egy parancsnok (páncélgépkocsi- vagy kisharckocsi-, vagy motorkerékpáros század parancsnoka);

harcos rész: 1-2 páncélgépkocsi-szakasz,
1-2 kisharckocsi-szakasz, 1 motorkerékpáros szakasz vagy 1 motorkerékpáros század, 1-2 páncélgépkocsi- vagy kisharckocsi-szakasz;

híradó és
összekötő

eszközök: mint a lovas felderítőosztagnál;
ütközetvonal.

⁷ Ráski Jenő: A földi felderítés jelentősége és értéke a jövőben. *Magyar Katonai Szemle* (a továbbiakban: MKSz), 1938. 5. sz. 49–50. o.

⁸ Azon anyagok összességét szállítja, amelyekre a csapatnak harc előtt, alatt és után szüksége van.

Kerékpáros felderítőosztag elvi szervezete lehetett:

egy parancsnok (kerékpáros század parancsnoka);
harcos rész: 1 kerékpáros század, 1-2 páncélgépkocsi- vagy kisharcocsi-szakasz;
híradó és
összekötő
eszközök: mint a lovas felderítő osztagnál;
ütközetvonalat.

Az alkalmazási mélység tekintetében lovas felderítőosztagoknál 40-50 km, kerékpárosoknál 50-60 km, míg a gépesített felderítőosztagoknál 60-70 km-rel számoltak.⁹

A „győri program” törvénybeiktatása, majd a fegyverkezési egyenjogúság elnyerése megteremtette a feltételeket arra, hogy a hadsereget néhány év alatt megfelelő szintre hozzák fel. 1938 őszén először az addig használt fedő elnevezéseket helyezték hatályon kívül, és a vegyes dandárokat hadtestekké keresztelték át.

Az így létrehozott hét hadtest mellé az első bécsi döntés (1938. november. 2.) eredményeként visszacsatolt Felvidéki területen – Kassa székhellyel – felállították a VIII. hadtestet, és létrehozták három hadsereg-parancsnokság keretét. A vegyesdandárok hadrendjében szereplő három gyalogsági parancsnokságot gyalogdandár parancsnokká neveztek ki, a gyalogezredeket pedig dandároknak nevezték el. Formailag így minden hadtest három gyalogdandárból állt, ezek azonban a valóságban ezredek voltak, melyek feltöltését – az életbeléptetendő hadi hadrend szerint – háború esetén tervezték végrehajtani.¹⁰

A hadászati felderítés alapját képezhette az 1938 őszén felállított 1. és 2.gépkocsizó dandár, amely egyenként:

- három gépkocsizó zászlóaljából;
- két kerékpáros zászlóaljából;
- egy gépkocsizó tüzérosztályból;
- egy felderítő-zászlóaljából;
- egy gépkocsizó utászszázadból és
- egy gépkocsizó távbeszélőszakaszból állt.

Az 1. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalját a Rendőr Újonc Iskola (RUISK) páncéljárműves osztályából létesítették. Kisharcocsi-századát az 1. vegyesdandár gépjármű százada alkotta. Gépkocsizó gyalog századát szintén a RUISK állította fel, amely erre a célra megkapta a 4. vadász-zászlóalj 1. puskás és fél géppuskás századát.

A 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóaljnak kisharcocsi-századát a 2. vegyesdandár gépjárműves századából, páncélgépkocsi-szakaszát a gépkocsizó csoport volt páncélgépkocsi-szakaszából hozták létre. Ide került beosztásra a gépkocsizó csoport eddigi könnyűharcocsi-szakasza is. A dandár felderítő-zászlóalja a gépkocsizó gyalog századát az utóbbi zászlóalj parancsnokság a gépkocsizó csoport eddigi motorkerékpáros szakaszának kifejlesztésével állította fel. E célra a 4. vadász-zászlóalj 2. puskás századának

⁹ Kölley Ernő: A felderítésről és felderítő szolgálatról. MKSz 1940. 3. sz. 623–624. o.

¹⁰ Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944). II. rész. *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban: HK), 1958. 3–4. sz. 65–66. o.

és géppuskás századának másik felét használta fel.¹¹ (A gépkocsizó dandárok felderítő-zászlóaljainak gépkocsizó századai az eredetileg tervezett motorkerékpáros századok helyett létesültek.)

Az 1. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóaljának hadrendjébe egy kisharcokosi-század, egy gépkocsizó puskás század, a 101. páncélvonat és egy műhelyszázad tartozott.

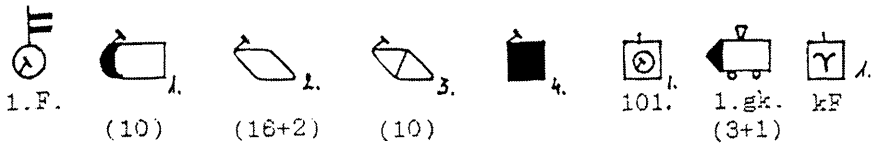
A 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóaljának hadrendjében egy páncélgépkocsiszakasz, egy kisharcokosi-szakasz, egy közepesharcokosi-szakasz és egy gépkocsizó puskás század volt ebben az időben. Itt a műhelyszázadot később állították fel.¹²

A számításba vehető lovasdandárok hadrendje is változott. Mindkét lovasdandár szervezetét egy-egy kisharcokosi-századdal és egy-egy kerékpáros zászlóalj beállításával erősítették meg, a dandáronként meglévő két tüzérosztály egyikét gépvontatásúvá szervezték át.

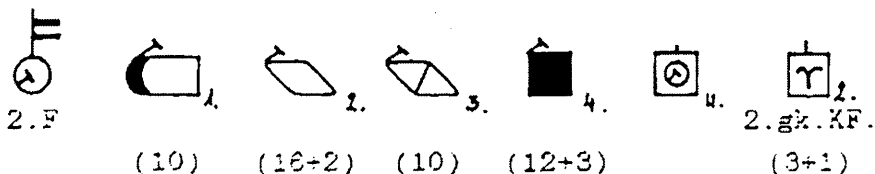
Az 1. lovasdandár kisharcokosi-százada a 6. vegyes gépjárműves századából, a 2. lovasdandaré az 5. vegyesdandár gépjárműszázadából létesült. A 2. lovasdandár kötelékébe lépett még a RUISK páncélműves osztály páncélgépkocsiszázada is.¹³

Az 1940 végén felállított „gyorshadtest” parancsnokság alárendeltségébe kerülő két gépkocsizó és két lovasdandár felderítő erőinek szervezete a következőképpen változott meg:

Az 1. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja kiegészült egy páncélgépkocsi- és egy könnyűharcokosi-századdal, továbbá egy közelfelderítő repülőszázaddal is gyarapodtak a felderítő erők.



A 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja megkapta a műhelyszázadot, továbbá a közelfelderítő repülőszázadot is a felderítési feladatok fokozására tervezték.



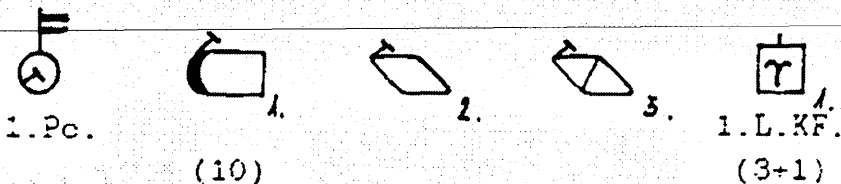
¹¹ HL VKF 1938. 2687/eln. 1. Szervezeti intézkedés 46. o.

¹² HL VKF 1938. 18.000/eln. 1. a. 1. sz. melléklet.

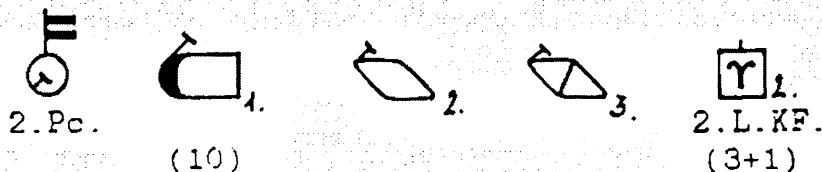
¹³ HL VKF 1938. 2687/eln. 47. o.

A lovasdandárok páncéloszászlóalja ekkor már a következőképpen szerveződött.¹⁴

1. lovasdandár:



2. lovasdandár:



1941. áprilisáig a hadászati földi felderítésre számításba vett erőknél komolyabb szervezeti változás nem történt, egészen 1941. május 1-jéig, a páncélos csapatok átalakításáig.

A hadászati légi felderítés kevesebb fejtörést okozott a témával foglalkozó szakembereknek. Az elveket kidolgozták, a feladatokban újat nem lehetett hozni. Egyedül a hadászati felderítést végrehajtó erők szervezeti lehetőségeiben lehetett célszerűbbet, esetleg jobbat kialakítani, továbbá az alkalmazási mélység változhatott. A légi erő szervezetét, ezen belül a távolfelderítő erőket is, a feltételezett haderő vonzataként igyekeztek megállapítani. Egy 14-21 hadosztályból, 6-10 hadtestből álló haderőt terveztek, melynek két arcvonalas háborúra kellett felkészülnie. A távolfelderítő repülők szervezetét is ehhez az elgondoláshoz próbálták igazítani.

A hadműveletek megindulása előtt és alatt a légtér elosztását és a feladatokat is külön megtervezték és kidolgozták.¹⁵

A hadászati légi felderítés alapját a légi fényképezés adta. Ezért itt meg kellett találni azt a legmegfelelőbb szervezetszerű kiértékelő részt, amely a leggyorsabban és a legjobb minőségben dolgozta fel a felvételeket. Végül a fényképészszakasz mellett döntöttek, amely általában a következőképpen tagozódott:

- fényképész tiszt (szakaszparancsnok),
- fényképész altiszt (műszaki munkálatok vezetője),
- kidolgozó részleg (fényképészeti munkák végzése),
- kiértékelő részleg (kiértékelés, rajz, százelemzés),

¹⁴ Dombrády Lóránd: A Horthy-hadsereg szárazföldi erőinek gépesítése a győri program időszakában (1938–1940). Kandidátusi értekezés. ZMKA Budapest, 1974. 359. o.

¹⁵ Adonyi Ferenc: A földi erőkkel való együttműködés problémája. MKSz 1938. 6. sz. 123. és 134. o.

– fényképész szerelők (anyagkarbantartás, anyagpótlás, de feladatuk volt a repülőgépekbe elhelyezett fényképezőgépek áramellátásának folyamatos ellenőrzése is),

– térképkezelő (térképállomány kezelése, tárolása).¹⁶

A hadászati légi felderítés tekintetében az 1. önálló távolfelderítő osztály fejlesztése került előtérbe. A már meglévő 1. és 2. századnál ennek keretében a 3. raj beállításával a repülőgépek számát 6+3 repülőgépről 9+3-ra tervezték emelni, ezzel párhuzamosan a hajózó állomány növelése is szerepelt az elképzelésben.¹⁷

A hadászati légi felderítés szervezetenként lényegében nem változott 1941 elejéig. Az 1940. július 30-án jóváhagyott légierőre vonatkozó szervezési intézkedés azonban tartalmazta a Légi Fényképező és Kiértékelő Csoport (LKFC) felállítását, amely a továbbiakban fontos részét képezte hadászati felderítésnek.¹⁸

Az elméleti és szervezeti elgondolások sokkal kisebb teret kaptak, mint az ezt megelőző (1924–1937) időszakban. Ennek egyértelműen politikai okai voltak (első, második bécsi döntés stb.), így ezek a problémakörök ekkor kissé háttérbe szorultak. Néhány esetben azonban a szervezettel kapcsolatos változtatásokat mégis napirendre kellett tűzni. A gyakorlatok tapasztalatai bizonyították, hogy a felderítő-zászlóalj szervezete nem felelt meg a kívánalmaknak. A kis harcokcsik nem tudták a menetütemet tartani a gépkocsizó részekkel, ezek menetét lassították. Sebességük csupán a kerékpáros részekkel való menetelésre tette őket képessé.

A gépkocsizó századhoz egy erős oldalkocsis motorkerékpáros szakasz beállítását tartották szükségesnek, amely rossz utak esetén megoldhatta volna a felderítő járőri feladatokat a páncélgépkocsikkal együttműködve. A zászlóalj híradó eszközei is revízióra szorultak. Meg kellett oldani a zászlóaljparancsnok és a kiküldött páncélgépkocsik közötti biztos összeköttetést, továbbá közvetlen vezetékes összeköttetés kialakítása is szükségessé vált a kirendelő parancsnok és a repülők között.¹⁹

A Harcászati Szabályzat összevonva tárgyalta a földi és légi hadászati felderítést. Feladatát, hasonlóan az előző szabályzathoz, az ellenség mozgósítással és felvonulással kapcsolatos tevékenységéhez igazította. Kevésbé részletesen dolgozta fel a hadászati felderítés problémakörét, mint az elődje; csak elveket és fő feladatokat fektettek le.

Az intenzív hadseregfejlesztés elindításával a végrehajtó szervezeti erők hamar körvonalazódtak. Ez a repülőerők tekintetében azonban minőségi és mennyiségi hátrányokat hozott egyes szomszédos országok repülőerőivel szemben a felderítés szintjén is.

A földi erők tekintetében a lovas erők mellett gépesített csapatokat is fel kellett állítani a hadászati felderítés feladatainak végrehajtására. A gépkocsizó dandárok megszervezése kitöltötte ezt az űrt, de a 38-40-es évek eseményei valószínűsítették, hogy a klasszikus földi hadászati felderítési feladatok már nem léteznek, pontosabban lehetetlen feladat ilyen terepviszonyokkal rendelkező hadszíntéren az elképzelt feladatok megoldása.

¹⁶ Légi fényképészeti szolgálat. Tansegédlet. M. kir. Horthy M. Honvéd repülő Akadémia, 1940. 8–12. o.

¹⁷ HL VKF 1938. 2687/eln. 1. II. fejezet 30. o.

¹⁸ Szabó Miklós: A Magyar Királyi Honvéd Légierő szervezeti fejlődése 1938–1941. HK 1991. 2. sz. 72. o.

¹⁹ HL VKF 1939. 5074/eln. 1. A. 2. gépkocsizó dandár gyakorlata.

A közelebbi harcterületre kiterjedő felderítési nem a csapatok harcászati alkalmazásához kellett, hogy adatokat szolgáltatson. Pontos feladat az ellenség időbeli és térbeli helyzetének megállapításában, összetételének, mozgási irányainak, állási kiterjedésének, szárnyainak, hézagainak, továbbá arcvonal mögötti eltolódásainak felderítésében szabták meg. Tevékenységét akkor is folytatni kellett, ha a kijelölt területen már a hadászati felderítés is működött. A harcászati felderítést a terepfelderítéssel mindig össze kellett kötni. Ezen belül különösen figyelni kellett az utak és hidak állapotát, a terep járhatóságát, a saját fegyverek hatásának növelésére, illetve az ellenség tűzhatásának csökkentésére adódó terepelőnyöket, továbbá a térkép tartalmától eltérő adatokat.²⁰

A harcászati földi felderítés feladatait a földi és a repülő erők egymást kiegészítve végezték, de a súly – ellentétben a hadászati felderítéssel – a földi erők vállán nyugodott. Végrehajtó erőként a gyorscsapatok szerepeltek, de az ellenséghez közel, nehéz terepen, sötétben és ködben a gyalogság tevékenysége kerülhetett előtérbe. Felderítő szervei a felderítőosztagok, önálló felderítő járőrök, a felderítő járőrök, illetve a közelfelderítő repülőszázadok voltak.

A szabályzat hatására a tudományos életben a harcászati felderítés kérdései is előtérbe kerültek. Főleg a hatások esetleges növelése és a meghatározott elvek, módszerek magyarázata, továbbgondolása szerepelt az írásokban, de új szervezetek beállítása is napirenden szerepelt.

A megállapítások többször említették a felderítés sematikus megszervezésének állandóságát. Felületes, szinte állandóan ismétlődő, az adott helyzetre egyáltalán nem alkalmazható felderítési rendszerek jellemezték az alkalmazó megbeszéléseket, hadijátékokat. Ennek átértékelését nagyon sürgős feladatnak tekintették. A kiindulási alapot a jól kidolgozott felderítési tervben látták.

Ennek minden esetben ki kellett térnie:

- a felderítési irányok megállapítására;
- az egyes irányokban adódó feladatokra;
- a kikülönítendő erő és annak összetételére;
- az indulás idejére és a jelentések rendjére.

A felderítési irányok megállapításánál egyrészt a saját, de már a harcterületre átnyúló szándékot vették alapul, másrészt az ellenség várható tevékenységéből adódó és számára fontosnak látszó működési irányokat. Az eltérésekből a továbbiakban is az derült ki, hogy a felderítési rendszer gerincének kétségtelenül a felderítési irányokat tartották.²¹

Század szinten is megjelent az igény, hogy egy önálló felderítőraj beállítása megkönnyítene a századparancsnok feladatát a harcászati vezetésben. Megoldhatná a század szinten kialakuló bonyolult helyzetek tisztázását, és megfelelő alapadatokat tudna szolgáltatni a zászlóalj felé is. Az elgondolásokban általában kerékpáros raj vagy fél raj szerepelt, de kiemelték, hogy külön elbánásban részesülő, elszánt emberek kell, hogy alkot-

²⁰ H. Sz. I. rész. Harcászati elvek. i. m. II. fejezet: A felderítés. 40. o.

²¹ Repülő Szabályzat. 2. füzet. i. m. A repülőfelderítés. 49. o.

sák ezeket a felderítőerőket.²² Kerékpáros zászlóalj szinten már egy önálló felderítő-
alosztály szerepelt az elképzelésekben.

Egy seregtestnek alárendelt kerékpáros zászlóalj számára egy kedvező harcterület
biztosítása szerepelt az egyik fő feladatként, továbbá útvonalfelderítés (biztosítás) és az
ellenséggel kapcsolatos minden felderítési feladat elvégzése. A kerékpáros zászlóalj
megbízható működését a gyalogságban, a pontos együttműködésben és gyors híradásban
látták, éppen ezért a felderítő-alosztályt sem lehetett rögtönözve ad hoc megszervezni.
Csak egy békében összeállított, jól begyakorolt szervezet végezhetette el az előbbieken
már érintett feladatokat. Az alosztály egy könnyűpáncélgépkocsi-szakaszból (3 páncél-
gépkocsi), egy kisharcokosi-szakaszból (6 kis harcokosi) és két-három motorkerékpáros
szakaszból szerveződhetett volna.²³

A gyalogezredek esetleges önálló alkalmazása is szükségessé tette, hogy megfelelő
erejű és felszereltségű felderítő részekkel rendelkezzenek. Ritkább esetben, különösen
fontos feladat megoldásakor, repülőfelderítést is elképzelték közvetlenül az ezrednek
alárendeltségében, de a fő súlyt a földi részekre helyezték. Azon belül is a páncélgépko-
csi szerepelt az első helyen mozgékonyasága és védettsége miatt. Nem feledkeztek meg
azonban az elhárító fegyverekről sem, amelyek a felderítők szükség szerinti biztosítását
látták volna el. A nagy tér-kis erő azonban egyértelműen a gyorsmozgók szerepét erősí-
tették, így az alkalmazásra elgondolt felderítő szervek (még az elhárító fegyvereket is fi-
gyelembe véve) csak megfelelően motorizált részekből állhattak.²⁴

A felderítés alapvető eszköze a járőr volt. Meg kellett azonban különböztetni a felde-
rítő járőrt a biztosítási, leplezési és összeköttetési célokra alkalmazott járőröktől. A fel-
derítés alapvetően minden járőr feladata volt, mert akár leplező, akár biztosító feladatot
látott el, akkor is tudni akarták tőle, hogy ott, ahová kiküldték, van-e ellenség, s ha igen,
milyen erős, és mit csinál? A felderítő járőr összetételét, erejét mindenkor befolyásolta a
feladat, a zömhöz (kiküldő parancsnokhoz) való viszony (térbeli távolság), napszak, év-
szak és a terep. Eredményességét mindenkor jelentései alapján ismerték el.²⁵

A járőr minden fegyvernemtől kikülöníthető szervezet volt. Általában raj, illetve
megerősített raj erőben. A megerősítést leggyakrabban a feladatnak megfelelő szakköze-
gek jelentették: műszaki, utász, tüzér stb. Páncélgépkocsik, kis harcokosi esetében egy-
két járműből állhatott a járőr, de a kis harcokosi esetében nem volt egyértelmű az önálló
alkalmazás. A járőrök mellett a felderítőosztagok szerepeltek még mint végrehajtók, de
róluk kevesebb szó esett. Elfogadták a harcászati felderítésnél azokat az elveket, elgon-
dolásokat, amelyeket a hadászatinál a felderítőosztagokról alkottak, csak az önállóság és
a kiküldési szint változott, a feladat nem.

A földi harcászati felderítés eszközeiként tehát a tudományos igényű munkák döntő
többsége a gyorscsapatokat tartotta. Ezen kívül az ellenség közelében, nehéz terepen és
sötétben a gyalogság tevékenysége is előtérbe kerülhetett. Teljesen elvetették a régi el-
vek közül azt, hogy a földi harcászati felderítés csak a csapatlovasság feladata lehetett.

²² Bittner Róbert: A korszerű puskásszáhad. MKSz 1938. 7. sz. 78–79. o.

²³ Erdeős László: A korszerű kerékpáros zászlóalj. MKSz 1941. 3. sz. 677–680. o.

²⁴ Muhoray Zoltán: A megerősített ezred felderítése. MKSz 1938. 2. sz. 52–53. o.

²⁵ Pálosy János: A járőrszolgálatról. MKSz 1938. 7. sz. 68–70. o.

Annyira háttérbe szorult a lovasság, hogy csupán néhány munkában vetették fel esetleges ilyen irányú alkalmazását. Pedig még néhány évvel ezelőtt minden zászlóaljhoz egy lovasszakaszt, minden gyalogezredben egy lovasszázadot és minden gyaloghadosztályhoz egy lovasosztályt javasoltak a felderítési feladatok ellátására.²⁶

Alkalmazási mód tekintetében a következő végrehajtási folyamatot képzeltek:

a hadseregpáncsnok által bevezetett hadászati felderítés kiegészítésére a hadtestpáncsnok a legfontosabb irányokba bevetette gyorscsapatait, és egyben kijelölte az alárendelt hadműveleti egységeknek a harcászati felderítés területeit. Az egység páncsnoka a hadászati felderítés eredményei alapján és az útviszonyoknak megfelelően vagy felderítőosztályokkal, vagy csak felderítő járőrökkel derített fel. A felderítőosztagok a zöm előtt általában egynapi menettávolságra terepszakaszról-terepszakaszra nyomultak előre, maguk előtt sűrű felderítőjárőr-hálózatot működtetve. Amennyiben a hadműveleti egység csak felderítő járőröket alkalmazott, akkor azokat annyira meg kellett erősíteni, hogy az ellenség leplező övéne ne akadjanak fönne. Egyébként a felderítőosztagokra és járőrökre, valamint a jelentésekre vonatkozólag a hadászati felderítésnél lefektetett elvek voltak mérvadók.²⁷

Egyre gyakrabban került terítékre a felderítési feladatokra történő kiképzés jelentősége: „ha a felderítő csapatokat nem feltételeznék, hanem a valóságban is mindig kiküldénének, ha azokat kellő tér- és időelőnnnyel küldenék ki, hogy jelentések is futhassanak be, és ha valóban a beérkezett jelentések képeznék alapját az elhatározásnak, akkor ezek a békegyakorlatok sokkal tanulságosabbak lennének. Egyrészt a felderítő csapatok megtanulnának helyesen látni és minden túlzás nélkül gyorsan jelenteni, másrészt a vezetőknek is főbb alkalmuk lenne a jelentések száraz, tárgyilagos kiértékelését gyakorolni, és a kevés, sokszor ellentmondó hírek alapján is egy reális helyzetmegítélést alkotni.”²⁸

Ez az idézet híven tükrözi a korabeli állapotokat, az elméletieskedő jelleget.

A szabályzat és az elgondolások megvalósítását főleg a gyors seregtestek részeivel kívánták megvalósítani. Az 1938 őszén felállított gépkocsizó dandárok és lovasdandárok szervezeti fejlődését a hadászati felderítéssel foglalkozó részben már tárgyaltuk.

A földi harcászati felderítési feladatokra ezen kívül minden fegyvernem szóba jöhetett. Ide tartoztak a megváltozott szervezetű, három zászlóaljból álló gyalogezredek is. A zászlóaljak közvetlen nehéz gépszázadból és távbeszélőszakaszból, továbbá három azonos szervezésű puskás századból és egy géppuskás századból álltak. A nehéz gépszázadok egy kocsizó géppuskás szakaszból, egy aknavető szakaszból és egy páncéltörőágyús szakaszból szerveződtek.²⁹

Alkalmazhatók voltak a felderítési feladatok végrehajtására a „magas”, illetve az „alacsony állományú” határvadász-zászlóaljak is.³⁰

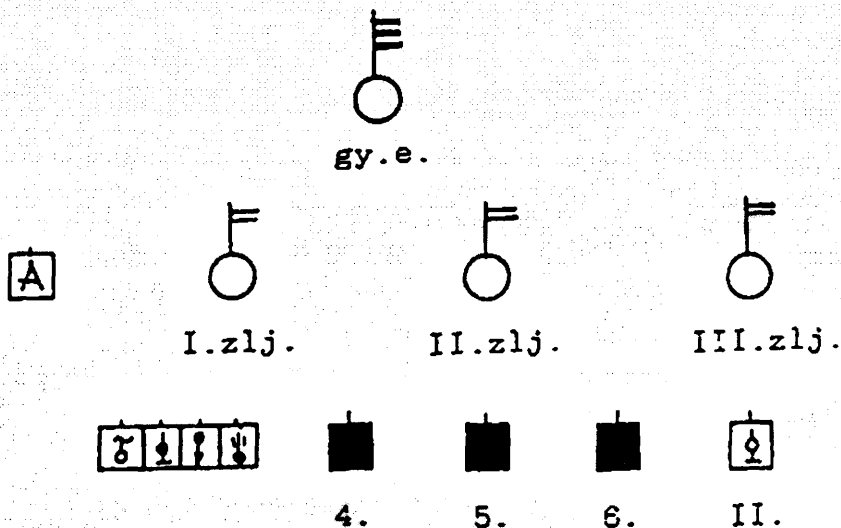
²⁶ Báthory-Szűts Sándor: A jövő lovassága a gyalogság szempontjából. MKSz 1934. 10. sz. 41. o.

²⁷ Ráskai: i. m. 53–54. o.

²⁸ Ráskai: i. m. 55. o.

²⁹ Tóth S.: A Horthy-hadsereg. i. m. 67. o.

³⁰ HL VKF 1938. 18.000/eln. 1. a. 13./i. sz. mell.



Az 1939-ben folytatódó hadseregfejlesztés eredményeként újabb, harcászati felderítésre is alkalmazható szervezetet hoztak létre. A VIII. hadtest alárendeltségében október 1-jével állították fel az 1. hegyidandárt („Magyar Királyi Kárpátaljai 1. honvéd hegyidandár”). Állományába a kassai, a sátoraljaújhelyi és az ipolysági határvadász-zászlóaljból megalakult három hegyizászlóalj, a fenti határvadász-zászlóaljak páncéltörőágyús-szakaszaiból alakult hegyidandár páncéltörőágyús-század, a huszti határvadász-zászlóalj kerékpáros századból alakult hegyidandár motorkerékpáros szakasz és a 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja által felállított hegyidandár páncélgépkocsiszakasz.³¹ Ide szerveztek még egy híradó-, egy utászszázadot, valamint egy vonatcsoportot.

A földi harcászati felderítésre ezek a csapatnemek álltak rendelkezésre. A vizsgált időszak további részében új elemek már nem léptek be, hanem az előbbieket kerültek módosításra.

A harcászati felderítéssel kapcsolatos nagyobb gyakorlatok a békés területviszátérések időszakában kissé háttérbe szorultak. Az úgynevezett helyőrségek közötti gyakorlatok azonban így is folyamatosak voltak, és felelevenítették egy-egy addig elhanyagolt felderítési módot. A tapasztalatok alapján erősíteni kellett a felderítés folyamatosságát biztosító feltételeket (új felderítő szervek alkalmazásának folyamatos lehetősége, működő felderítő szervek átmanővereztetése stb.), továbbá az éjjelre is kint maradó felderítő részek tevékenységét.³²

A harcászati felderítés az elméleti elgondolás és gyakorlati lehetőségek szintjén nagyjából egyensúlyt mutatott. A harcászati mélység „átfogása” a meglévő és a későbbiekben létrehozandó felderítőerőkkel megoldhatónak látszott. A földi résznél a páncélgépkocsik

³¹ HL VKF 1939. 4061/eln. számhoz 1. sz. betétív.

³² *Vitéz Bardóczy Ferenc* vk. őrnagy: Helyőrségek közötti gyakorlatok. MKSz 1938. 4. sz. 48. o.

és harckocsik helyes aránya, illetve legcélszerűbb alkalmazási módja adott okot több elmélkedésre. A téma körül heves vita bontakozott ki, ennek ellenére nem tisztázódott egy általános álláspont.

Főleg a kis harckocsik (Ansaldo) megfelelő felhasználása okozott egyre több fejtörést. Feladatuk a felderítés gyors átsegítése lett volna a kezdeti ellenállásokon.³³ Alkalmazásuk vonatkozásában egyetértés volt abban, hogy védettségüket, tűzerejüket jól ki lehetett használni az ellenállások letörésében, de hovatarozásuk tekintetében már eltértek a vélemények. Az egyik változat szerint a felderítőosztagok vegyes összetételű állományában, illetve önálló szakasz (ritkábban század) kötelékben tervezték alkalmazásukat, rendszerint felderítőosztagba beosztva. A későbbi gyakorlati tapasztalatok azonban már előre jelezték a hiányosságokat: a gyenge páncélvédettséget, a rossz terepjáró képességet és a fegyverzet behatároltságát.

A légi harcászati felderítés

A szabályzat előírása szerint a repülőszázadok rendszerint kétülékes, mindennemű harc felszereléssel ellátott, közelfelderítő gépekből kellett, hogy álljanak. A felderítési eljárásuk a hadászati felderítésre előírtakhoz hasonló volt.³⁴

A harcászati repülőfelderítésről új szervezeti elgondolások ritkán jelentek meg, inkább a felderítő repülés módszertani kérdéseit és problémáit tárgyalták. A navigáció kérdése kiemelt helyen szerepelt, hiszen a rádiózás, fényképezés, bombázás, lövészet, vázlatrajzolás, harcászati és hadseregszervezeti ismeretek pontos navigáció nélkül szinte feleslegesek voltak.³⁵

A megfigyelés és a fényképezés mellett a jelentések gyors eljuttatása az érdekeltekhez az, ami minősítette a közelfelderítőket. Ezt rádión közvetlenül, ledobó jelentéssel hazatérés előtt, az esetleg érintett harccsoportnak pedig szintén ledobással juttatta el. Az új Harcászati Szabályzat által említett terepfelderítést a repülők kizárólag fényképezéssel végezték. Ilyen felderítendő tereprészek lehetnek a tervezett saját harckocsitámadási-irányok, az előrenyomulási utak, az ellenség védőállásainak elhelyezkedése és a várható folyóátkelések helyei. Abban az esetben, ha nem álltak rendelkezésre megfelelő térképek, lényegében minden hadtest előrenyomulási sávjában (ami valószínűleg már ellenséges terület volt) készülhettek még tereprészlet-felderítő felvételek és terepáttekintő felvételek is.³⁶ Az előbbieket nagy, míg a utóbbiakat kis méretarányban készülték.

A fejtegetések sorába tartoztak az éjjeli légi felderítés lehetőségei is. Vizsgálták, hogy e tekintetben mely fegyvernemek és csapatmozgások jöhetnek számításba. Melyek a terepnek azon részei, amelyek éjszaka is jól elkülöníthetők, felismerhetők. A konklúzió egyértelmű volt. Az éjszakai felderítést fejleszteni kell. Amíg viszont nem áll rendelkezésre megfelelő éjszakai fényképezőgép, a legjobb megoldás nappal és éjszaka ugyanazt

³³ Kisharcocsi Szabályzat. Tervezet. I. Elvek 2. Budapest, 1938. 15. o.

³⁴ *Vitéz Holéczy Ödön*: Az alsó vezetés harcászati felderítése. MKSz 1939. 9. sz. 19–22. o.

³⁵ *Fáy Ödön*: A közelfelderítők navigációja. MKSz 1939. 10. sz. 133–135. o.

³⁶ *Fáy Ödön*: A közelfelderítés problémái. MKSz 1939. 11. sz. 143–145. o.

a területet egy felderítőszázadnak kiutalni.³⁷ Vagyis az éjszakai felderítési eredményeket ugyanazok a kötelékek nappal pontosíthatták.

A közelfelderítő repülő személyzetének felszerelésével és kiképzésével foglalkozó írások is megfelelő adalékokkal szolgálhattak. Mivel a szervezeti keretek, a gépek minősége, felszereltsége gyakran változott, az állomány kiképzése központi kérdésként szerepelt. A figyelem középpontjában elsősorban a különböző harc eljárások begyakoroltatásának és a megfigyelési módszerek alkalmazásának kérdései szerepeltek. Ezek képezték ugyanis a légi harcászati felderítés alapját.³⁸

A területgyarapítások tapasztalatai alapján voltak, akik felvetették, hogy szükség van-e egyáltalán közelfelderítő repülőkre? Az egyik tanulmány szerzője a német gyakorlatra hivatkozott, ahol teljesen hiányzott a légi közelfelderítő rendszer. Az adatokat az úgynevezett harcos kötelékek – zuhanóbombázók – szolgáltatták, míg a közelfelderítő gépek kizárólag „tűzérrepülést” (tűzérzési felderítést és tűzvezetést) hajtottak végre. Vitéz Somody Ferenc a saját helyzet és lehetőségek megvizsgálása után azonban azt a konzekvenciát vonta le, hogy jelenleg még igenis szükség van a közelfelderítő alkalmazására.³⁹ Ez a következtetés nem is lehetett más, hiszen a királyi honvédség nem rendelkezett korszerű, több feladatra alkalmas repülőgépekkel.

A repülő harcászati felderítés végrehajtói a közelfelderítő repülőszázadok voltak. 1938 elején kivették őket a repülődandárok alárendeltségéből, és előbb a vegyesdandárok, majd később a hadtestek alárendeltségébe utalták. Minden hadtest egy repülőszázaddal rendelkezett.⁴⁰

Az év májusában a légierő magasabb parancsnokságát átszervezték, így a repülődandár-parancsnokság mint közbeeső magasabb parancsnokság megszűnt, hivatását a Légierő Parancsnokság vette át.⁴¹

A következő év fő feladata az október 1-jével felállított VIII. hadtest, valamint a gépkocsizó és lovasdandárok közelfelderítő repülőszázadainak megszervezése volt. Így az újonnan bevezetett ötezres szervezetről, az 5. közelfelderítő ezred 8+4 századdal rendelkezett. 1939. október 18-án összesen 91 közelfelderítő gépet mutattak ki. Ebből 57 db WM-21 „Sólyom” és 34 db Heinkel-46-os volt.⁴² A közelfelderítő századok ekkor hivatalosan, hasonlóan a távolfelderítőkhöz, nem képeztek rajokat.⁴³

Az 1940-es év több elgondolást, javaslatot hozott a közelfelderítőkre vonatkozólag is. A második bécsi döntés hatására érezhető volt, de a 40/31-es szervezési intézkedés így is kiadásra került, és ez változásokat is jelentett. A 1. gépkocsizó dandár és a 2. lovasdandár közelfelderítő repülőszázadaiból létrehozták a 9. felderítőszázadot, míg 1 lovas- és a

³⁷ Nagy Béla: Éjjeli légi felderítés. MKSz 1940. 6. sz. 723–725. o.

³⁸ Szy Tibor: Repülő megfigyelőbizti képzés. MKSz 1941. 1. sz. 140–143. o. és Stipsicz Károly: Gyakorlati közelfelderítés. MKSz 1941. 8. sz. 381–382. o.

³⁹ Vitéz Somody Ferenc: Légi közelfelderítés és a földi parancsnoksággal való együttműködés. MKSz 1941. 10. sz. 124–127. o.

⁴⁰ Szabó M.: i. m. 47. o.

⁴¹ HL VKF 1938. 2353/eln. 1. a. A légierő vezető szerveinek átszervezése.

⁴² HL VKF 1939. 5192/eln. 1.

⁴³ Dr. Szabó Miklós: A magyar királyi légierő technikai és szervezeti fejlődése (1938–1944). Kandidátusi értekezés. ZMKA Budapest, 1981. 217. o.

2. gépkocsizó dandár századaiból a 10. felderítőszázadot. Az így létrehozott tíz századot át is számozták, és három osztályba sorolták be (az I–VIII-ig helyett civil 1–10 számozást kaptak):⁴⁴

101. felderítőosztály	102. felderítőosztály	103. felderítőosztály
6., 8., 9. felderítőszázad	1., 2., 7., 10. felderítőszázad	3., 4., 5. felderítőszázad

Ez a tíz közelfelderítő század állt rendelkezésre 1941. tavaszán a feladatok végrehajtására.

A repülő rész szervezeti helyzetének megítélésére nem kerülhetett sor, hiszen egyedül az 1940. augusztusi események nem lehettek mérvadók. Azonban az egyértelműen bizonyosodott, hogy „Sólyom” típusú gépek már egyszerűbb feladatokra sem felelnek meg, elsősorban a rádióhiány és a kétfedelű szárny megoldása miatt. A másik típus, a Heinkel-46-os még úgy-ahogy megfelelt az elvárásoknak, azonban ez a gép is az utolsó éveit taposta, felváltásán gondolkodni kellett.

A harcfelderítés

Az 1938-as szabályzat értelmében a harcfelderítés rendeltetése, hogy az ellenség szüntelen figyelésével, a helyzetek gyors felismerésével és az adatok pontosításával adatokat szolgáltatson a harc megvívásához. Részletesen fedje fel az ellenség magatartását az arcvonalon és az arcvonalon mögött, keresse meg szabad szárnyait, gyenge pontjait, tartalékait, tűzérétségének és fontosabb tűzfegyvereinek csoportosítását, valamint a harcterület terepviszonyait, különös figyelmet fordítva az ellenség támadó vagy visszavonuló szándékának azonnali megállapítására.

A harcfelderítést már a harchoz való felfejlődés időszakában be kellett vezetni, és a harc szünetében sem szüneteltették. A harcfelderítésben minden fegyvernemnek részt kellett vennie, és kötelesek voltak folyamatosan tájékoztatni egymást a felderítési eredményekről.

A légierők is kaptak harcfelderítési feladatokat olyan megkötéssel, hogy észleleteiket közvetlenül az érdekeltekhez jelentik (gyalogság, tűzéréség stb.) jelekkel vagy rádión, mert így azonnali fegyverhatást válthattak ki.⁴⁵

Az összekötő repülők a küzdőkkel való összeköttetésen kívül esetenként felderítési feladatot is kaphattak, továbbá a léggömbökről történő figyelés is előtérbe kerülhetett.

A harcfelderítésnél külön csak a felderítésre felkészített, megszervezett egységekre nem volt szükség. A földi harcfelderítés eszköze a harcjárőr volt, amelynek erejét mindig a konkrét harcfeladat határozta meg. Ez a felderítési mód a harc végrehajtásához szolgált információkkal, s mivel abban minden fegyvernem részt vett, szükséges volt, hogy a harcfelderítést minden fegyvernem önállóan is bevezesse. A földi harcfelderítés eszközei

⁴⁴ Dr. Csima János őrnagy: Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938–1945). HM Központi Irattár kiadása, Budapest, 1961. 15–17. o.

⁴⁵ H. Sz. I. rész. Harcászati elvek. i. m. II. fejezet: A felderítés. 6. A harcfelderítés. 40–41. o.

a harcfelderítő járőrök voltak. Feladatukat harccal és figyeléssel hajtották végre arcból, illetve a szárnyakon és az ellenség oldalában. A parancsnokok személyes figyelése ki-egészíthette a harcfelderítés adatait.

Alkalmazási módra sem lehetett biztos receptet adni, hiszen a végrehajtást mindig más és más körülmény befolyásolhatta. A kiküldött harcjárőröknek azonban minden esetben át kellett venni az összes információt az elől lévő csapatoktól, továbbá tevékenységét nem lehetett elválasztani a leplezéstől, mert az egyúttal a biztosítást is szolgálta. A harcfelderítés folyamatossága tette lehetővé, hogy a gyakran változó helyzetben is pontos jelentések jussanak a kiküldő parancsnokok asztalára.⁴⁶

Szervezeti téren sem voltak szigorú megkötések, így bármilyen összeállítású harcjárőr alkalmazásra kerülhetett. Számításba vettek repülőerőket a harcfelderítésnél, de azok csak megfelelően tapasztalt repülőgépvezetők és megfigyelők által irányított, fordulékony gépek lehettek. A közelfelderítő századok repülőgépeit erre a feladatra általában alkalmasnak tartották, de a léggömböket – a szabályzaton kívül – sehol nem említették meg.

A különböző vezetési szintek alárendeltjeikre bízták a harcfelderítésre való felkészítést. A legkisebb szervezet, amely harcfelderítést vezethetett be, a század volt. A harcfelderítés körébe sorolták be a rohamjárőr-kiképzést, de ezt csak raj erőben gyakoroltatták. A repülők harcfelderítő tevékenysége nem jelent meg egyik gyakorlati tervben sem.

A harcfelderítés volt az a felderítési nem, amely az elgondolásokban a legkevesebb változást mutatta az 1924-es Harcászati Szabályzathoz képest. Az ellenség szüntelen figyelése; szárnyainak, hézagainak, gyenge pontjainak, tartalékainak, tüzegységeinek felfedése, továbbá az ellenség szándékának (támad, véd, visszavonul) felismerése nem volt új a feladatok között.

A harcfelderítés tehát nem kapott új feladatokat, de ezeket az ismert feladatokat már egy sokkal bonyolultabb helyzetben kellett megoldani. A harcjeljárások, szervezetek, fegyverek változása (fejlődése) alaposabb felkészülést igényelt a személyi állománytól. A kiképzési eredmények azonban azt bizonyították, hogy a harcfelderítés – bár egyes részletekben még kívánni valót hagyott maga után – jobban működött, mint a harcászati felderítés. Az alapokat és a feladatokat vizsgálva azonban már nem lehet egymástól elválasztani ezt a két felderítési nemet.

A tüzérségi felderítés

A szabályzat szerint feladata volt, hogy a tüzérségi vezetést megfelelő adatokkal kiszolgálja, valamint a gyalogsággal és egyéb fegyvernemekkel is megfelelő kapcsolatot fenntartva biztosítsa a felderítési adatok oda-vissza áramlását.

Fő feladatai közé a célfelderítés, a tüzmegfigyelés, a terepfelderítés – mint a harcfelderítés egy-egy fontos eleme – tartozott. Jellegét tekintve a tüzérségi felderítés álló figyelés volt, és a tüzérségi parancsnok egységes irányítása alatt állt. Legkésőbb akkor vezették be, amikor az ellenséggel való összeütközés helye előre látható volt.

⁴⁶ Ráski: i. m. 56–57. o.

Eszközei a tüzérség felderítő járőrei és figyelői, a tüzér összekötő tisztek, a tüzér mérnökszázadok, a tüzérrepülők és a léggömbfigyelők voltak.⁴⁷ Ezek megegyeztek az 1924-es Harcászati Szabályzat által megjelölt eszközökkel.

Az elméleti elgondolások kiinduló alapja mindig az volt, hogy a tüzérségi tűz vezetésének alapját a térben és időben hézag nélkül megszervezett figyelő rendszer adja. A gyalogsággal való együttműködés és harcának teljes mértékű támogatása elengedhetetlenül szükségessé tette, hogy az ütegparancsnok és a felderítő tiszt egyforma biztonsággal és gyorsasággal, továbbá egymástól teljesen függetlenül önállóan is tudjon tüzet vezetni.

Minden tüzérezred-, osztály- és ütegparancsnok részére két tüzérfelderítő járőr volt rendszeresítve. Állományukba egy tiszt, mint parancsnok; három altiszt; egy lovasított távbeszélő járőr és egy csatlós tartozott.⁴⁸

Az ezred- és osztályparancsnokok felderítő járőrei menetközben a tüzérség vezetését szolgálták oly módon, hogy az egyes menetoszlopok biztosító csapataihoz beosztva parancsnokaikat a saját gyalogság helyzetéről, továbbá a biztosító csapatokhoz befutott összes felderítési eredményről tájékoztatták. Így fontos kérdésként merült fel, hogy ezek a járőrök be legyenek osztva a biztosítókhoz. Ezt több tudományos munka és segédlet is kiemelte.

A harc közben vizsgált járőrt – a tapasztalatok alapján – úgy szervezettelileg, mint felszerelés tekintetében kívánatos volna kiegészíteni annyira, hogy képes legyen az önállóan alkalmazott figyelő tűzvezetési feladatait is szükség szerint átvenni.⁴⁹

Az ütegfelderítő járőr – mint a tüzérfelderítés alapja – egyrészt kiegészítette, illetve kibővítette az ütegparancsnok és az üteg lehetőségeit, másrészt lehetővé tette – amennyiben az első vonalban vagy annak közelében települt –, hogy a küzdők kihez és hová fordulhatnak szükség szerint támogatásért, továbbá, hogy hova juttassák el a megszerzett felderítési adatokat.

A rendszeresített és az előzőekben már részletezett két tüzérfelderítő járőrt soha nem alkalmazták egyszerre, egyik mindig tartalékban volt. Az elgondolások, elemzések, azonban arra is rámutattak, hogy a jelenlegi létszámviszonyok mellett egy esetleges háborúban soha nem lehet felállítani a második járőrt.⁵⁰

Amennyiben a tűzterület nagy részén holtterek voltak, akkor különleges felderítőszervek – elsősorban tüzérrepülők – segítségére volt szükség. Működési mélységüket a rendelkezésre álló lövegek lőtávolsága határozta meg. Feladatuk – célfelderítés –, a cél helyzetének meghatározása és a tűz vezetése volt. A repülési magasságot általában 1000–3000 m között kellett megválasztani, de egyes vélemények elégségesnek tartották a 1000–2000 m közötti repülést.⁵¹

⁴⁷ H. Sz. I. rész. Harcászati elvek. i. m. II. fejezet: A felderítés. 7. A tüzérségi felderítés. 41–43. o.

⁴⁸ A csatlós a felderítő tiszt, az altiszt és a jelentő lovas lovainak rendezéséhez, illetve tartásához volt rendszeresítve.

⁴⁹ *Ferdinándy Elemér*: A tüzér felderítőjárőr felszerelése. MKSz 1938. 7. sz. 96–97. o.

⁵⁰ *Csataji Csata Lajos* vk. őrnagy: A hadosztálytüzérség harca és vezetése. A M. kir. Honvédelmi Ministerium kiadása, Budapest, 1939. 20–26. o.

⁵¹ *Csengezy József*: Tüzérrepülés. MKSz 1941. 9. sz. 660–661. és 667. o.

Az összeköttetést a gép és a föld között – amelynek döntő jelentősége volt – elvileg rádióforgalommal (távbeszélő üzenen) hajtották végre. Ezzel párhuzamosan azonban fel kellett készülni a szükség-híradó eszközök használatára is. Így alkalmazás előtt az erre vonatkozó intézkedések a következőket tartalmazták:

- a) a rádió-forgalmi adatokat;
- b) a tüzér rádió-állomás (R/6) helyét⁵² vagy a csoportparancsnok állomáspontjánál, vagy a lövő üteg tüzelőállásánál;
- c) a ledobóhely helyét, tüzér rádióállomás közelében vagy a lövő üteg tüzelőállásánál;
- d) a jeladóhely helyét, helyjelét és személyzetét. A jeladóhely lehet a tüzérrádió közelében, vagy a ledobóhelyen;
- e) a jelfigyelés helyét és személyzetét. A jelfigyelés történhet a jeladóhelyen és szükség szerint a ledobóhelyen;
- f) a tüzelőállás(-ok) helyét és helyzetét;
- g) a tüzérrádió állomáshoz összekötőtisztként ki kell rendelni a tüzércsoport távbeszélő tisztjét vagy esetleg együttműködésben már jártas tisztet;
- h) végül meg kell határozni az összeköttetés befolyásának módját, ha a rádióösszeköttetés nem működne.⁵³

Szervezetileg a tüzérség folyamatos mennyiségi és minőségi fejlesztésével párhuzamosan, arányosan növekedett a tűzérfelderítés lehetősége is. Az ütegszámok növekedése új tűzérjárőrök és figyelők létrehozásának lehetőségét is jelentette.

A vizsgált időszak végére a tüzérség összesen 97 tábori-, 6 lovas- és 28 gépvontatású közepes, illetve nehéz tüzérüteggel rendelkezett.⁵⁴

Folyamatos volt a tüzérosztályok (ütegek) és a tüzérrepülők együttműködésének gyakorlása a lögyakorlatokon. Ekkor általában fél-, esetenként háromnegyed órán át is tartott az együttműködés. A repülők egyben figyelési és távbecslési feladatokat végeztek.⁵⁵

A műszaki felderítés

A szabályzat értelmében a műszaki felderítésnek a műszaki erők (műszaki szolgálat) feladatra történő megszervezéséhez fel kellett derítenie a végrehajtandó műszaki munkákat, azok terjedelmét és általános adatait, valamint a befolyásoló tényezőket. A műszaki felderítés lényegében terepfelderítést hajtott végre, ezen belül fokozottan figyelve az ott található műtárgyakra és azok állapotára, egyszersmind megfigyelve a híradó berendezések (postavezetékek stb.) állapotát is. Illeszthető volt a hadászati, a harcászati és a harcfelderítéshez, ezen belül lehetett légi és földi egyaránt.

A műszaki felderítési feladatokat a különböző felderítő szervek önállóan vagy a hozzájuk beosztott műszaki szakközvegekkel együtt végezheték. Kiemelt feladatoknál külön

⁵² A 35. M. R/6. típusú rádióállomás a tüzérezredek és a tüzérmérő századok rendszeresített rádiója volt. Hatótávolsága antennától (keret, magasság), távíró vagy távbeszélő üzemmódtól függően 4–40 km között volt.

⁵³ *Vitéz Görgey Béla*: A tüzérrepülő alkalmazása és együttműködése. MKSz 1940. 5. sz. 425–426. o.

⁵⁴ *Tóth S.*: i. m. 75. o.

⁵⁵ *Vitéz Görgey*: i. m. 425. o.

műszaki felderítő osztagok vagy járőrök alkalmazása is előtérbe kerülhetett. Állandóan figyelembe vették a légi felderítés addigi eredményeit és a korábbi országleírásokat.

A műszaki felderítés különösen akkor vált fontossá, mikor a tervezett hadműveletre a műszaki viszonyok döntő hatással voltak. (Folyón való átkelés, megerősített védőállásra való támadás, stb.) A műszaki felderítés megszervezésére és végrehajtására a műszaki parancsnok (előadó) tett javaslatot.⁵⁶

A műszaki felderítés nem szerepelt a népszerű témák között a katonai tudományos életben. Néhány esetben azonban igyekeztek olyan segédanyagokat összeállítani, amelyek meggyorsíthatták és pontosíthatták a műszaki felderítés adatszövő tevékenységét. Ennek érdekében olyan űrlapokban gondolkodtak, amelyek még a fiatal tényleges vagy tartalékos utásztisztól is megfelelő adatok megkapását biztosíthatták. Ennek megoldása csak a feladat függvényében kiadott, csak a konkrét feladatra vonatkozó űrlap előkészítésével volt lehetséges, hiszen a műszaki szolgálat feladata átfogta a saját mozgás biztosítása mellett az ellenség tevékenységének akadályozását is.

A súlyképzés természetesen a műszaki felderítésnél is meghatározásra került. Így a harcfelderítőkhöz beosztott műszaki közegek először a harccsoport teljes előterepén végezték az ellenség harcmezőbe telepített berendezései gyenge pontjainak felkutatását, majd ezen belül a réstörésre kijelölt sávban külön részletes felderítést végeztek, főleg az áthatoló osztag feladatainak időbeni és térbeli tisztázása céljából. Ebben az esetben űrlapot csak az utóbbi felderítési feladat jelentésének megkönnyítésére terveztek kiadni.⁵⁷

A kiépített és megerősített védőállással szemben végrehajtott műszaki felderítésre a következő járőrt tervezték alkalmazni:

Egy fő felderítő parancsnok, akinek a felszerelése (felderítő tisztes): fényképezőgép; távolságmérő; vázlattömb; rajzeszközök; kézigránát; ködgyertya vagy gránát.

Két-három fő beosztott utász, akiknek a felszerelése (a feladat szerint kiválogatva): harcokcsiakadály mérésére szolgáló dróthuzal súllyal; aknakutató eszközök: rúd, kaparó villa, drótvágó olló, szekerce, gyalogsági ásó (rövidnyelű); kézigránát, ködgyertya, pisztoly (puska).

Egy ilyen felderítő járőrrel 100-200 m széles sávot voltak képesek felderíteni, egy utászs századból pedig három ilyen felderítő járőrt tudtak kiállítani.⁵⁸

Mivel a műszaki felderítéssel és szemrevételezéssel kapcsolatos segédlet még 1941-ben sem került kiadásra, így Esze János százados Műszaki felderítések és szemrevételezések az árkász- és utászs századnál című hézagpótló munkáját ajánlották tanulmányozásra.

A műszaki felderítési feladatok végrehajtására árkász- és utászrők álltak rendelkezésre. A hadtestekké átkeresztelt dandárok gyalogezredeiben egy árkászszázad kapott helyet, a „magas” és „alacsony-állományú” határvadász-zászlóalj pedig árkász-szakaszokkal rendelkeztek.⁵⁹ A 1938 végén felállított gépkocsizó dandárok állományába egy-egy utászs század tartozott, míg zászlóaljai árkászszakaszokkal bírtak. A 2. gépkocsizó

⁵⁶ H. Sz. I. rész. Harcászati elvek. i. m. II. fejezet: A felderítés. 8. A műszaki felderítés. 43-44. o.

⁵⁷ *Martinidesz Béla*: Műszaki felderítés és szemrevételezés. MKSz 1942. 4. sz. 60-61. és 66. o.

⁵⁸ *Martinidesz*: i. m. 63. o.

⁵⁹ HL VKF 1938. 18.000/eln. 1. a. sz. 13/i. sz. melléklet.

dandár gépkocsizó utászszászadának felállítását például a 2. utászzászlóalj parancsnokának személyesen kellett végrehajtania.⁶⁰

A lovasdandárok ezredeiben ekkor egy árkászszászad volt szervezve. 1939-ben a VIII. hadtest alárendeltségében felállított 1. hegyidandár egy utászszászaddal és hegyizászlóaljanként egy-egy árkászszászakkal rendelkezett. Külön műszaki parancsnokot rendszerezsítettek a III., VII. és VIII. hadtesteknél is.⁶¹

1940-ben a kilenc hadtest közvetlenül egy-egy utászzászlóaljra birt, 1941 tavaszán pedig még három műszaki zászad is szerepelt a magasabb parancsnokságok békeszervezetében.⁶²

Különleges felderítés

Meg kell említeni még a rádiófelderítést, ezt a különleges felderítési módot, amely hivatalosan 1938-ban alakult meg. Ekkor alakították meg a 101. híradóezredet a Központi Híradó Iskola (KÖHI) és a 8. híradóosztály állományából. Az ezred ezredparancsnokságra, a 101/I. híradó-zászlóaljra, a 101/II. rádiófelderítő zászlóaljra és egy tanosztályra tagozódott.

A 101/II. rádiófelderítő zászlóalj parancsnokságát a KÖHI állította fel, és alárendeltségébe került a 8. híradóosztály volt 3. és 4. iránymérő, illetve lehallgató százada.⁶³ (A 101/II. rádiófelderítő zászlóalj alkalmazás tekintetében továbbra is a 2. VKF osztálynak maradt alárendelve.)

A tapasztalatok a későbbiekben is azt mutatták, hogy a korszerű hadvezetés egyik leghatásosabb hadászati felderítési eszköze a rádiófelderítés, vagyis az, amit rádiólehallgatásnak és iránymérésnek neveztek. Ezt a felderítési módot azonban – annak bizalmas jellegénél fogva – sehol nem tárgyalták.⁶⁴

Az 1938–1940-es fejlesztési időszak rövid értékelése

Az 1938–1940-es időszak a felderítés tekintetében is az intenzív fejlesztés éveivé lépett elő. Főleg mennyiségi növekedések jellemezték a magyar királyi honvédséget, de néhány szervezetnél minőségi előrelépés is történt. A gépkocsizó és a megerősített lovasdandárok szervezetileg már közelítettek az „európai” szinthez, de technikai oldalról vizsgálva még nagyon távol álltak attól.

A szervezetek mellett elméleti téren is komoly eredményeket tudtak felmutatni. Megfelelően értékelték a szervezetek lehetőségeit, kitűnően rátapintva a további fejlesztés legfontosabb teendőire. Az első időszaktól eltérően nem ragaszkodtak a francia példa követéséhez, de egyértelműen a németet sem fogadták el. Igaz, a német példa dön-

⁶⁰ HL VKF 1939. 4023/el. 1. az 1/a 1938/8000. rendelet helyesbítése.

⁶¹ HL VKF 1939. 4061/el. 1. 1. sz. betétéfv.

⁶² Tóth S.: i. m. 74–75. o.

⁶³ HL VKF 1938. 2687/el. 1. (1. fejezet. Általános rendelkezések.)

⁶⁴ Vitéz Adonyi Ferenc: Híradás és vezetés a jelen háborúban (haditapasztalatok). MKSz 1942. 4. sz. 56–57. o.

tően hatott az elméletekre, azonban emellett is gondot fordítottak más hadseregek elméleti és szervezeti kérdéseinek megismerésére. A technikai hátrány azonban sokkal erősebb összetevőnek bizonyult, mint azt az első időkben gondolták. A trianoni tiltások eredményezte idővesztést egyszerűen lehetetlen volt behozni. A hadiipar állapota és a beszerzési csúszások pedig tovább növelték a királyi honvédség lemaradását. Kiképzési szempontból sem sikerült faragni a hátrányon. Seregtest szintű gyakorlatokat nem is tudtak tartani. A gépkocsizó dandárok harcgyakorlatai voltak az első nagyobb megmozdulások. Pedig a felderítésnek mint komplex rendszernek önállóan is szüksége lett volna gyakorlatokra, a különböző felderítési nemek összejáratására. Az önálló gyakorlatok és kiképzési feladatok csak részben enyhíthették ezeket a problémákat.

Összességében ezek az évek is inkább a kérdőjelek számát szaporították a megoldási lehetőségekkel szemben. A többször emlegetett „nagy tér- kis erő” mint perspektíva, nem tudhatott maga mögött biztos, megalapozott elgondolásokat. A 1938–1940-es évek európai háborús tapasztalatai pedig egyre nyilvánvalóbbá tették, hogy a földi hadászati felderítés ideje lejárt. Lehetetlen volt például lovas seregtestekkel 2-3 napi menettávolságra bejutni az ellenséges vonalak mögé és ott még harctevékenységet is kifejteni.

Be kellett tehát látni, hogy a hadászati mélység ellenőrzéséhez a távolfelderítő repülőgépek mellett ezentúl csak a rádiófelderítés jöhet számításba. Harcászati szinten pedig, a közelfelderítő repülőgépekkel párhuzamosan, a jól megerősített gépesített (gépkocsizó) csapatok érhetnek el megfelelő eredményeket.

A békés területviszacsatolások felderítő tapasztalatai

A revíziós törekvések 1938–1940. között az úgynevezett „békés” területviszacsatolásokkal részben realizálódtak. A felvidéki területek visszatérését kimondó első bécsi döntést követően az I., II., VI. és VII. hadtest vette birtokba az előzetesen megállapított területeket. A Kárpátalja megszállásában a VI. és VII. hadtest vett részt a két lovas és a felállítást alatt álló egyik gépkocsizó dandár támogatásával. Az erdélyi kérdés megoldására azonban Magyarország egész haderejét, három hadsereget mintegy 550 000 fővel, felvonultatta. A második bécsi döntés azonban időben megakadályozta a Károlyvonal és a román hadsereg elleni támadás megindítását.

A hadműveleti földi felderítés még az elképzelésekben sem szerepelt ebben az időszakban.

A felvidéki bevonulás a harcászati földi felderítő erők tekintetében sem jelentett „valódi” harci alkalmazást. A földi részek maximum az oszlopok élén haladva hajtottak végre menetbiztosítást. A későbbi értékelések során külön megemlítették, hogy a 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja kiemelkedett ezekben a feladatokban pontos, megbízható tevékenységével.

A Kárpátalján már sor került néhány harcászati szintű felderítési feladat végrehajtására is. A legjobb példa erre a munkácsi helyőrség részére március 13-án 22,30-kor érkezett 390313/3. hdm. 1. Vkf. intézkedés, mely szerint: „A megváltozott külpolitikai hely-

zetre való tekintettel, a VIII. hdt. ruszin határszakaszán ma éjjeltől sorozatosan megindított határsértések hajtassanak végre.” Ez magába foglalta a határ közeli részeinek felderítését, az ellenségre utaló jelek felfedését is. A Pongrácz-csoport például (golyószórós raj + 2 géppuskás + 1 lovas szakasz) 6,00-kor átlépte a határt, elfoglalt két községet. Lovas részeivel felderítési feladatot és az erdő átfésülését hajtotta végre.⁶⁵

A hadászati légi felderítés tevékenysége folyamatos volt a szomszédos országok felderítésében, így az események nem tették szükségessé a gyors változtatást, pontosabban csak kiegészítő repüléseket kellett beiktatni.

A felvidéki, kárpátaljai és észak-erdélyi bevonulás, illetve hadművelet a távolfelderítő repülők szempontjából tartalmazott különböző mélységű és tartalmú feladatokat.

A Felvidék visszacsatolásával kapcsolatos eseményeket megelőzően az 1. távolfelderítő osztály első komolyabb alkalmazását hajtotta végre. A repülőgépek (He-70-esek) röpcédulákat szórtak szét a felvidéki területek fölött, de hasonló feladatot oldottak meg Kárpátalja visszafoglalásakor, amikor szovjet-orosz területre szórtak röpcédulákat.⁶⁶

Az 1938. október 7-én 10–12 óra között az osztályhoz utalt „N” repülők által végrehajtott felderítő repülés céljaként (Melecka, Nagyszombat, Nyitra, Érsekújvár és Esztergom területén) felderítették:

- a vasútvonalak, állomások forgalmát;
- az erdőkben folyó építkezéseket;
- a harcjárművek nyomait terepen (nagy forgalomra utalnak-e);
- van-e csapatomozgás.

A jelentésben foglaltak megerősítéséül készített légifényképeket a leszállás után azonnal előhívásra és értékelésre küldték.⁶⁷

A Kárpátalja visszafoglalásánál a légifényképezéssel kapcsolatos tapasztalatok gyűltek össze leginkább, de ezen belül a bombázók hatáseredményeinek fényképezéssel történő ellenőrzése mégis újdonságként szerepelt.⁶⁸

1940. augusztus 8-án megkezdődött az intenzív légifényképezés Erdély és a Román Királyság egy meghatározott sávja felett, fő feladatként a felvonuló 2. és 3. hadsereg friss adatokkal való ellátása szerepelt.⁶⁹

A kiértékelt adatok egyértelműen bizonyították, hogy felvonulásszerű csapatszállítások folynak Erdély belsejéből, részben Szatmárnémeti és Zilah, részben Kolozsvár és Nagyvárad területére. Ezt a vasúti szerelvények mozgási iránya és nagy száma is bizonyította.⁷⁰

⁶⁵ HL VKF 1940. 4408/el. 1. (Szervezési intézkedés, légierő.)

⁶⁶ A volt M. kir. I. honvéd önálló távolfelderítő repülőosztály vázlatos története. (Összeáll. Péterdi A. János.) Kanadai Magyar Szárnyak, 1978. 7. sz. 60. o.

⁶⁷ HL VKF 1938. 3342/el. 1. (1. sz. repülőfelderítés eredménye.)

⁶⁸ Pataky Iván – Rozsos – Sárhida Gyulai: Légi háború Magyarország felett. I. Budapest, 1992. 23. o.

⁶⁹ Pataky – Rozsos – Sárhidai: i. m. 40. o.

⁷⁰ HL VKF 1940. 4479/el. 1. (Repülőfelderítés eredménye.)

A távolfelderítő osztály 1940 őszen kapta meg az első teljes fotó felszereléssel ellátott Heinkel-111P (He-111P) gépét, majd később még egy ugyanilyen típust. Ezután Erdélyt és a Keleti-Kárpátokat már a Heinkelekkel fényképezték. A gépen 3 kamera dolgozott 75- és 120 mm-es fókusz távolsággal, 30 x 30 cm képmérettel. A 6-8000 méter magasságból végrehajtott felderítés minden tekintetben kiszolgáltatta a katonai vezetés igényeit.⁷¹

A szeptember 4-én kiadott Felderítő és hírszerző intézkedés a felszabadításra a légi felderítés tevékenységét már nem igényelte az erdélyi eseményekben.⁷²

Az osztály november 1-jével teljesen beszüntette tevékenységét az 1940-es évre.

A felvidéki bevonulásnál a harcászati légi felderítést az első, második, harmadik, hatodik és hetedik közelfelderítő repülőszázad tevékenysége jelezte.⁷³ Feladatuk a tervezett előrevonási útvonalak ellenőrzése, a saját csapatok által elért terepszakaszok pontosítása és az ellenségre utaló jelek felfedése volt. Kárpátalján működésük nem volt érzékelhető.

A magyar-román ellentét kiéleződése után szinte a teljes magyar hadsereg felvonult a határra. Mivel határátlépésre nem került sor, a földi felderítés pedig csak figyélssel szerezhető adatokat a terep fedettsége miatt, ami minimális eredményeket hozott, a közelfelderítő repülőgépek teljes erővel kellett, hogy tevékenykedjenek. A szárazföldi erőkkel való eredményesebb együttműködés érdekében a rádióval felszerelt, Heinkkel-46 típusúval rendelkező I. közelfelderítő századdal váltották fel a hírösszeköttetésre alkalmatlan „Sólyom” repülőgépekkel rendelkező III. közelfelderítő századot.⁷⁴ Augusztus 24-én pedig intézkedés formájában pontosították a feladatokat a közelfelderítő repülőkre vonatkozólag. Ez a következőket tartalmazta:

1. Az ellenség helyzete;
2. A saját helyzet;
3. Nagybani csoportosítás (saját);
4. Parancsnok benyomása az ellenség várható tevékenységéről;
5. Parancsnok szándéka;
6. A közelfelderítő repülőszázadokat a feladat megoldásához az alábbiak szerint osztom fel: (részletesen)
 - a) a III. hdt. és a 6. hv. dd. számára: az I. KF. szd. egy raját;
 - b) az V. hdt. számára: az I. KF. szd. egy raját
 - c) a 2. hdspság közvetlen rendelkezésére: a V. KF. szd.-ot teljes egészében.
7. A harcászati légi felderítés feladatait az alábbiakban szabom meg:
 - a) a III. hdt. (6. hvdd. számára is felderít) saját igényeiknek megfelelően, mégis súllyal Szilágysomló, Zilah területe felett és a Sebes-Körös völgyében;

⁷¹ Péterdi: i. m. 61. o.

⁷² HL 2. hds. Ib. 474/III. hdt. 40. IX. 4. sz. (Intézkedés.)

⁷³ HL VKF 1939. 4065/eln. 1. (Harcudósítás.)

⁷⁴ Dr. Szabó Miklós ezredes: A Magyar Légierő kötelékeinek harci alkalmazása (1939–1945). Doktori értekezés. ZMKA Budapest, 1986. 31. o.

- b) V. hdt. saját feladatának megfelelően. Helyezzen nagyobb súlyt a Maros-tól D-re eső területnek, különösen Lugos, Temesvár közötti felderítésére;
- c) a 2. hds.pság az V. KF. szd-ot egyik részével Kolozsvár, Dés területébe, másik részével a Maros völgyben és Lugos, Temesvár, Karánsebes-től D-re eső terület felderítésére fogja alkalmazni;
8. A légi felderítés kezdete: február 28-án hajnalban, még külön adandó parancsra. A légi felderítés a hdt-eknél is csak külön parancsnra szabad megkezdeni. A részletes feladatokat az VKF.szd. számára ez alkalommal fogom szóbelileg kiutalni.”
9. Hadászati légi felderítés;
10. Saját szaklégvédelmi tüzeszközök;
- „11. Ök. és híradás: V. KF. szd. számára:
- a) ledobóhely: Törökszentmiklós É-on (legelő);
- b) vezetőkes Ök.: Nádudvarra a repülőtérré kiépitve.
12. Jelentőszolgálat: jelentéseit ledobás útján juttassa a hds. pság. 1.b. osztályához, azután a megfigyelő azonnal jelentkezék személyes jelentéstételre ugyanott. (1.b.oszt.). Igen fontos és a seregtesteket közvetlenül veszélyeztető észleleteit az illető seregtestnél is dobja le.
13. Fenti parancsom végrehajtását és a KF. szd-ok (rajok) alkalmazásra kész állapotát ide jelentse.”⁷⁵

A felvidéki események idején a felemelt békelétszámú I., II. és VII. hadtestek felvonultak a határ mentén, és telepítették tüzerfelderítő rendszerüket. A három hadtest állományába ekkor tíz tüzérezred, négy önálló osztály, tizenkettő önálló üteg és három mérőszázad tartozott. A Kárpátaljára hat tüzérezred és egy önálló tüzerosztály vonult végül be, míg Észak-Erdély tekintetében szinte a teljes haderő felvonult.⁷⁶ A tüzerfelderítés a román határon szétbontakozva bizonyította be, hogy mérő- és figyelőrendszere megfelel az elvárásoknak. Mérési adatait a bevonulás utáni ellenőrzések (tüzelőállások, erődelemek helye stb.) teljességgel igazolták.

A műszaki csapatok gyakorlataira szintén rányomta bélyegét a készülődés láza, így a műszaki felderítés is kevesebb lehetőséget kapott a felkészülésre. Tevékenysége teljesen kimerült a felvidéki, kárpátaljai és észak-erdélyi felvonulásban, illetve bevonulásban. A Felvidéknél kilenc utász és egy árkász század szerepelt a határra felvonuló három hadtest haderejében, míg a kárpátaljai eseményeknél egy utász zászlóalj és két-két utász, illetve árkász század vonult fel.⁷⁷

A műszaki felderítés szervezeti téren – sokrétű feladat – képes volt ellátni az elvárások szerint. Fontosságát tekintve főleg a visszacsatolt területekre történő bevonulás bizonyította a műszaki felderítés jövőbeni nagyobb lehetőségeit. Bizonyították továbbá a békekiképzés és a szervezeti fejlesztés fontosságát.

⁷⁵ HL VKF 684/2. hds. 1.b. 40. VIII. 24. (Intézkedés.)

⁷⁶ *Csima*: i. m. 13–17. és 30. o.

⁷⁷ *Csima*: i. m. 15–17. és 30. o.

Külön meg kell említeni a különleges felderítésen belül az „egyéb” forrásokhoz tartozó „lakossági bemondások” hatékonyságát. A magyarlakta területeken szinte minden adat a honvédség rendelkezésére állt. A lakosság tisztában volt az utak állapotával, a rombolásokkal, az erődítések helyével és minőségével. Továbbá többször, mint vezetők kísérték át a csapatokat a nehezebben járható, térképen kevésbé pontosítható helyeken.

Az előbbieken már többször említett területviszacsatolások a bevonulások nehézségein kívül szinte semmilyen komolyabb tapasztalatot nem hoztak, pontosabban nem hozhattak. Egyedül a hadászati légi felderítésnek nyílt lehetősége felderítő repülésekre.

*

Összességében megállapítható, hogy a magyar királyi honvédség felderítő rendszere a vizsgált években komoly minőségi és mennyiségi változáson ment át. Ez nem volt véletlen, hiszen a katonai vezetés számára a háborús példák rövid idő alatt bebizonyították, hogy ebben a háborúban csak megfelelően gépesített, motorizált alakulatok állhatják meg a helyüket. Világossá vált az is, hogy a felderítés jelentősége tovább nőtt, és most már egyetlen parancsnok, törzs nem engedheti meg magának, hogy ne próbáljon minden információt megszerezni az ellenség szándékáról, tevékenységéről. A honvédség felderítő rendszerén belül azonban végig érezte hatását az elmélet és a gyakorlat közti szakadék, amelyet egyenlőre nem tudtak áthidalni.

Csaba Horváth

THE ROYAL HUNGARIAN ARMY'S RECONNAISSANCE SYSTEM
IN THEORY AND IN PRACTICE

Summary

The reorganisation and modernisation of the Royal Hungarian Army was a very difficult task for Hungary's political and military leaders after the Peace Treaty of Trianon. In the first part of his study, the author introduced the achievements and problems of the reconnaissance system concerning the pre-1938 period.

In 1938, a period of intensive development started, which included the significant step of establishing reconnaissance 'special troops', too. The study treats all those changes that influenced the structure of the reconnaissance system decisively, and points out the contradictions between theory and practice. There is evidence that the established branches and organs of reconnaissance complied with the requirements, but the technical background left much room for improvement.

The author discusses the theoretical bases of strategic and tactical reconnaissance in detail, raises the problematic issues of application, and introduces certain attempts to solve the problems. In a thorough analysis of the structure of reconnaissance battalions, the author claims that these units represented a modern form of organisation in the period.

In addition to presenting theoretical considerations, the study also deals with the practical experiences that the Royal Hungarian Army gained in the field of reconnaissance practice during the period of peaceful territorial growth of the country in 1938–1940. When examining the deployment of the various branches of reconnaissance, it becomes obvious which branches were preferred by the Royal Hungarian Army's reconnaissance service and why. The author discusses the reconnaissance tasks that occurred when Upper Hungary was re-annexed in 1938, and treats the

experience that the reconnaissance organs gained there. He does the same as regards the re-annexation of Sub-Carpathian Rus in 1939, and lays special emphasis on the re-annexation of Northern Transylvania in 1940, where he stresses the responsibilities of land and air reconnaissance and demonstrates the state of the Royal Hungarian Army's reconnaissance system prior to entering the Second World War.

Csaba Horváth

L'ÉVOLUTION DU DISPOSITIF DE RECONNAISSANCE DE L'ARMÉE ROYALE HONGROISE
À LA LUMIÈRE DE LA THÉORIE ET DE LA PRATIQUE

Résumé

La réorganisation et la mise à niveau de l'armée royale hongroise après le traité de Trianon fut une tâche très difficile pour les dirigeants politiques et les chefs militaires de l'époque. Dans la première partie de l'étude, l'auteur a présenté, jusqu'en 1937, les résultats et les problèmes en matière de reconnaissance.

Dès 1938 commença un développement intense avec, entre autres, la formation des „troupes spécialisées” en reconnaissance. L'auteur examine en détail les changements de l'organisation qui ont eu un impact décisif sur la mise en place complète du dispositif de reconnaissance, tout en relevant les contradictions entre la théorie et la pratique. Il prouve que les différents types et services de reconnaissance répondaient aux exigences, mais leurs équipements techniques laissaient à désirer. Il présente en détail les bases théoriques du fonctionnement de la reconnaissance stratégique et tactique en parlant aussi des problèmes d'application et des tentatives de résolution. Il souligne l'organisation du bataillon de reconnaissance qui peut être considérée comme moderne et adaptée aux exigences de l'époque.

Outre les conceptions théoriques, il présente les expériences tirées du fonctionnement du dispositif de reconnaissance de l'armée royale hongroise dans la période de l'annexion pacifique de territoires (1938–1940). L'auteur traite ici la pondération dans l'application des différents types de reconnaissance, ce qui révèle aussi les préférences – et les raisons de celles-ci – du service de reconnaissance de l'armée royale hongroise. Il éclaire aussi les tâches de reconnaissance liées au rattachement de la Haute-Hongrie et présente les premières expériences vécues sur le terrain par les services de reconnaissance placés dans cette région. Il précise les éléments de reconnaissance relatifs au rattachement de la Subcarpathie, mais il accorde son attention surtout au rattachement du nord de la Transylvanie. A ce sujet, il souligne les missions de la reconnaissance terrestre et aérienne et présente l'état du dispositif de reconnaissance de l'armée royale hongroise avant l'entrée en guerre.

Csaba Horváth

DIE ENTWICKLUNG DES AUFKLÄRUNGSSYSTEMS DER KÖNIGLICH UNGARISCHEN
HONVED-ARMEE IM SPIEGEL DER THEORIE UND PRAXIS

Resümee

Es war eine ausgesprochen schwierige Aufgabe für die damalige politische und militärische Führung, die königlich ungarische Honved-Armee nach dem Friedensdiktat von Trianon neu zu organisieren und auf das erwartete Niveau zu bringen. Der Verfasser stellte im ersten Teil seiner Studie die Schwierigkeiten bezüglich der Aufklärung in der Zeitspanne bis 1937 vor.

Ab 1938 jedoch begann eine intensive Entwicklungsarbeit und dieser Zeitabschnitt erwies sich auch hinsichtlich der Herausbildung von aufklärenden „Fachtruppen” als ein bedeutender. Der Verfasser untersucht detailliert diejenigen organisatorischen Änderungen, die den Aufbau des Aufklärungssystems entscheidend beeinflussen haben, aber er weist auch auf die Widersprüche zwischen Theorie und Praxis hin. Er belegt, dass die herausgebildeten Aufklärungsarten und Aufklärungsorgane den Ansprüchen zwar genügten, ihre technische Ausrüstung jedoch zu wünschen übrig ließ. Die Studie stellt die theoretischen Grundlagen der Tätigkeit der strategischen und

taktischen Aufklärung vor und kommt auch auf die Probleme in der Anwendung und die diesbezüglichen Lösungsversuche zu sprechen. Sie behandelt insbesondere auch die Organisation des Aufklärungsbataillons, das bereits als eine moderne Organisationsform angesehen werden kann, die dem Niveau der Zeit voll entspricht.

Über die theoretischen Konzeptionen hinaus stellt der Verfasser die Erfahrungen des Aufklärungssystems der königlich ungarischen Honved-Armee in der Ära des friedlichen Gebietszuwachses (1938–1940) vor. An dieser Stelle beschäftigt er sich mit der Gewichtung der Anwendung der Aufklärungsarten, aus der eindeutig hervorgeht, welche Aufklärungsarten vom Aufklärungsdienst der königlich ungarischen Honved-Armee bevorzugt wurden und warum. Die Studie weist auch auf die Aufklärungsaufgaben bezüglich des zurückerlangten Oberungarns hin, stellt die ersten „scharfen“ Erfahrungen der dort tätigen Aufklärungsorgane vor. Sie beschäftigt sich zudem mit den Aufklärungsgefahren der Zurückerlangung der Gebiete des Karpatenvorlandes, behandelt aber die Frage der Zurückerlangung von Nord-Siebenbürgen mit einem größeren Gewicht. Hier kommt sie auf die Aufgaben der Luftaufklärung zu sprechen, und informiert schließlich über den Zustand des Aufklärungssystems der königlich ungarischen Honved-Armee vor dem Kriegseintritt.

Чаба Хорват

ФОРМИРОВАНИЕ РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ВЕНГЕРСКОЙ КОРОЛЕВСКОЙ АРМИИ В ЗЕРКАЛЕ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Резюме

Реорганизация Венгерской королевской армии после Трианонского мира и достижение ею предписанного уровня означали тяжелую задачу для политического и военного руководства того времени. В первой части своей работы автор показывает наряду с имевшимися результатами и трудностями проблемы работы в области развития разведки в период до 1937 года.

С 1938 года однако началось интенсивное развитие, что было весьма важным периодом и для формирования разведывательных „специальных войск“. Автор дает подробный анализ тех штатно-организационных изменений, которые решающим образом повлияли на полное построение системы разведки, укаывая при этом также и на противоречия, имевшиеся между теорией и практикой. Автор доказывает, что сформированные виды разведки и разведывательные органы отвечали поставленным перед ними требованиям, но их техническая оснащенность оставляла желать много лучшего.

Автор детально показывает теоретические основы функционирования стратегической и тактической разведки и поднимает вопросы, связанные с трудностями применения этих видов, показывая также и имеющиеся попытки разрешить проблемы. Отдельно рассматривает автор организацию разведывательного батальона, который можно считать современной штатно-организационной формой: это была организация, стоявшая на уровне своего времени.

Помимо изложения теоретических размышлений автор показывает опыт разведки, накопленный в венгерской королевской армии, в период мирного расширения территории Венгрии (1938–1941 годы). Здесь автор подчеркивает необходимость взвешенного разграничения в ходе применения видов разведки, из чего однозначно выясняется, какие виды разведки предпочитала разведслужба венгерской королевской армии и почему. Автор освещает задачи разведки, связанные с повторным присоединением Северных провинций, показывает первый „боевой“ опыт органов разведки, действовавших в то время в этих районах. Автор рассматривает детали работы разведки, проводившейся при возвращении прикарпатских земель, но самый сильный акцент он делает на присоединении северной Трансильвании. Здесь он отдельно подчеркивает задачи наземной и воздушной разведки и показывает состояние системы разведки венгерской королевской армии перед ее вступлением в войну.